

## פרוייקט תיעוד המאבק להצלת יהודי סוריה ולבנון

ראיון עם משה ששון, ירושלים

תאריך: 10.05.1999

מראיין: אריה כהן

אריה כהן: מר ששון, אני אבקש ממך בראשית להתיחס לענין משה ששון: אהלן וסהלן.

ש: אהלן וסהלן. לנושא החלטת הממשלה בתקופת רבין ז"ל לתמרץ ולהעניק הטבות ליהודי סוריה ולבנון שמגיעים ארצה. השתלשלות הענין, הנסיבות.

ת: בפסח, כאשר הודיע שר החוץ הסורי בקהיר הודעה פומבית על החלטת אסד להתיר יציאת יהודים מסוריה כפי שמותר לכל אזרחי סוריה, הניסוח הזה יש לו משמעות, אני פה בסוגריים אומר. זאת אומרת אסור ליהודי סוריה לבקר בישראל או להכנס לישראל. אסור גם למוסלמים, כי זה החוק הסורי במצב מלחמה. זאת אומרת לא לצאת לישראל. אז הוא הודיע שיהודים סורים כמו לא-יהודים סורים יכולים לצאת לפי החוק הסורי לכל מקום שהם ירצו, כאשר היתה ההחלטה הזאת. בהחלטה נאמר גם שהם יכולים לצאת כל המשפחה יחד וגם את רכושם הם יכולים להוציא איתם.

ש: כן.

ת: מאז, באותה תקופה, קצת לפני זה, כמה חודשים לפני זה, הוקמה התאחדות יוצאי סוריה בישראל. כשבאו אלי, ישבו כאן איפה שאתה יושב עכשיו, ארגון יוצאי דמשק, וביקשו שאני אעמוד בראש הפעולה אז להאיץ את פתיחת השערים בסוריה. אמרתי להם – אני מוכן לזה בתנאי אחד, שזה לא יהיה ארגון יוצאי דמשק. אני עצמי נולדתי בדמשק. אבל שזה יהיה, בואו נתאחד כולנו. מספיק יש כל מיני ארגונים למיניהם. נתאחד, נקים התאחדות, אז אני מסכים לעשות בשם יהודי סוריה בארץ.

ש: האם היו כבר אז ידיעות ... מישהו שיש כוונה לשחרר את היהודים ...

ת: שום ידיעות. היה מדובר אז במאבק, בהאצת המאבק. הרי המאבק הזה התמשך שנים. היתה תחושה שיש צורך לרענן את המאבק הזה ולהאיץ אותו. אני במקרה באותה תקופה התפנית ממשרד החוץ, סיימתי את העבודה שלי שם, ואז פנו אלי. התנתי בפניהם את התנאי הזה, שנקים התאחדות. אמרתי להם – אם תחליטו שכן תבואו יחד עם החלבים ויחד עם ה-. הם הגיעו לכאן והציעו את ההצעה הזאת, והסכמתי. אז התחלנו לרענן. מה זה התחלנו, המשכנו במאבק אבל, הם המשיכו במאבק, אני זה היה בשבילי דבר חדש. אני אז התווייתי את האסטרטגיה של רענון המאבק הזה, כאשר מכאן שום דבר לא יוצא פומבי. אנחנו כישראל לא מופיעים במאבק הזה, ומרכזים את כל המאבק, כמעט כולו, בארצות הברית וגם בכמה מקומות באירופה, צרפת ועוד. שם מאבק גלוי, מאוד חריף. אמנם התארגנו, הוקם task force זה נקרא בארצות ...

ש: כח משימה.

ת: כח משימה, וכח המשימה הזה פעל בקונגרס ובעיתונות ובבית הלבן ולהצבים. הבסיס של הפניה, הלחץ האמריקאי, של דעת הקהל האמריקאית, היה הטיעון המרכזי – זכויות האדם. הנה, יש מדינה, לא נותנים לצאת, זה זכויות האדם, ולתבוע מאסד את הדבר הזה.

ש: האם שיתפתם פעולה עם ראש הועדה ...

ת: לא, לא. בעצמנו. פעלנו כך בקרב הארגונים האמריקאים היהודיים באמצעות יושב הראש, נשיא הנשיאים מה שנקרא, והוא פעל יוצא מן הכלל יפה יחד עם קבוצה שהוא הקים, ממש ה-task force. התחילו פעילויות, כולל הפגנות מול השגרירות הסורית, ולא רק שם. בנקודה מסוימת הדבר הזה תפס את דעת הקהל האמריקאית מטעמים מדיניים כלליים. דעת קהל שלא קשורה, לא ניכנס לפרטים. בפסח אותה שנה ניפגש הנשיא

ש: השנה 1992 אתה מתכוון?

ת: 1991. אותה שנה, בפסח אותה שנה, נפגש הנשיא בוש עם אסד בז'נבה. באותה פגישה הוא תבע ממנו בתוקף את התביעה הזאת בענין זכויות האדם לגבי יהודי סוריה. אסד הסכים. בו ביום הורה את שגרירו שבמקרה היה בקהיר – תוציא את ההודעה. ההודעה התפרסמה. נוסח ההודעה אם אתה רוצה אפשר למצוא לך.

ש: כן.

ת: כאשר אנחנו קיבלנו את נוסח ההודעה במדויק מרדיו קהיר ומהמקורות האחרים, ולמדתי אותה, הבינתי שהבעיה מספר אחת בהחלטה, בהודעה הזאת, הוא שאין כאן היתר ליציאה ישירה או עקיפה לישראל בצורה מוצהרת. אלא להפך, יש פה זהירות רבה ואומרים האמריקאים – שיצאו לאמריקה, שיצאו לאירופה, שיצאו לא לישראל. זה מובלט, כפי שהסברתי לך, מנוסח הדברים כפי שפורסמו על ידי פארוק אלשרע שר החוץ הסורי.

ש: כן.

ת: ואז היה ברור לי ולחברים שלי שאנחנו צריכים לשבת ולתכנן את הענין כדי לראות איך לטפל בנושא הזה. באיזה מובן? יהודים בסוריה לא מעטים לא היה להם כסף כדי לקנות כרטיס טיסה להם ולמשפחתם. צריך לדאוג לזה. יבואו לאן שיבואו, לאן יבואו? נניח לניו-יורק ... היתה ניו-יורק, מי יקבל אותם? איך זה ייעשה? האם הם ישארו שם דרך קבע? מה ... ינתן להם? וכולי.

ש: כן.

ת: בין השיקולים היה שיקול נוסף שאנחנו צריכים להזהר מאוד במהלכים שלנו שמא מהלך לא נכון, נניח הוצאתם לניו-יורק, הוצאת מי שירצה לניו-יורק ומיד ממטוס למטוס לישראל, דבר כזה יכול להחשב כפרובוקציה בעיני אסד. כך טענתי. ברור שאסד יעשה את מה? את האינטרס שלו. אבל אנחנו לא צריכים לתת לו נימוקים. צריך להזהר. ואז הצעתי, וכך היה, הצעתי שאני אפנה לראש הממשלה, אני ביחסים טובים מאוד איתו, הוא הכיר אותי, אני הכרתי אותו. פניתי, טלפנתי, ביקשתי פגישה דחופה.

ש: ראש הממשלה אז ?

ת: יצחק רבין. בא, קיבל אותנו, היינו בפגישה כמה. נניח הייתי אני, היה יהושע קלש ראש ארגון יוצאי דמשק, מנחם ידיד ראש ארגון יוצאי ארם-צובא חלב, נציג קהילת יוצאי קמישלי, והמזכיר הכללי שלנו, יוסף קלש, של ההתאחדות.

ש: מי היה נציג קמישלי, שם אתה זוכר אולי?

ת: לא, לא אוכל להזכיר לך. אני פשוט לא, הם לא פעילים הקמישלים. הם חברים אבל הם לא פעילים. אני גם עכשיו אינני בטוח שהיה אמנם שם כזה. אני זוכר את הארבעה, את יוסף המזכיר הכללי, את יהושע ראש דמשק, את מנחם ידיד ואת עצמי, שבאנו אל יצחק. ישבנו אצלו. היה באותה פגישה איתן הבר. אם יחסרו לך פרטים הוא יכול להשלים אותם. איתן הבר היה ראש לשכתו של ראש הממשלה והוא השתתף בפגישה. מלבדו איש לא השתתף.

ש: כן.

ת: אני הצגתי את הבעיה בפני ראש הממשלה והצגתי אותה בצורה הבאה: אמרתי - אלף, אנחנו צריכים להחליט על הטקטיקה של הפעולה שלנו לגבי הבאתם של היהודים האלה לארץ. היה אז בדמשק, היו אז כ-4,000. זאת היתה ההערכה שלנו שלימים התברר שהיא היתה מדוייקת מאוד. כ-4,000 נפשות. מרביתם, כמעט מרביתם בדמשק. קמישלי כמה משפחות. חלב כמעט אין בכפר. מי שהיה עזב את חלב, עזב ובא לדמשק. השאלה היא, המטרה היא להביא אותם לארץ. אמרתי שיש כמה אלמנטים שאנחנו צריכים לקבל החלטות חשובות. אחת - ה-stop-over הזה, חניית הביניים הזאת, צריכה להיעשות באופן שהיא תאפשר לנו להביא אותם ארצה מאוחר יותר מבלי להקים רעש, מבלי לעשות תעמולה בקרבם. לעשות אסיפות, לשוחח כן. זה אחד.

ש: כן.

ת: שניים, ברגע שאיש מגיע, משפחה מגיעה מדמשק, צריך מי שיקבל אותם. היא צריכה מקום ללון, לאכול, כסף. לפני כן עוד צריך לדאוג למימון הכרטיסים של אלה שאין להם ...

ש: היינו בשיקולים, בטיפול. דיברת נדמה לי על עקרון שלישי, איפה לשכן אותם.

ת: כן, מה לעשות איתם. איך ... תנועת ... לתקופת הביניים. ידענו שתהיה תקופת ביניים. קודם כל ראש הממשלה רבין הגיב מיד שהדרך שבה אני ממליץ לנקוט היא נכונה. לא להביא מיד ממטוס למטוס, אלא בניחותא ובלי רעש ובלי תעמולה בחוץ, אלא בשקט במגעים אישיים עד כמה שאפשר. בבתי כנסת, בזה, ולא להרעיש. אני ... אחרי ראש הממשלה, אמרתי לו - אני משוכנע שאסד ידע על הענין הזה, אבל כל זמן, כי יש לו, הוא ודאי שלח סוכנים, ענינים, או קנה כמה אנשים. אבל כל זמן שזה לא פומבי, זה לא מהווה עילה לפרובוקציה.

ש: ... לא להכעיס.

ת: זו לא פרובוקציה. זה יעלים עין. הסכמנו על זה ואז זה אחד. הדבר השני, ענין הכרטיסים, כרטיסי הטיסה. וזה לא היה רק כרטיסי טיסה אלא גם שוחד שם למי שעסק בזה. זה אורגן בצורה יפה מאוד. לא על ידנו. אנחנו לא היה לנו יד ורגל בזה. אנחנו, היתה תרומה של אישיות מרכזית אחת מבני עדות המזרח. אני לא רוצה, לא, אני לא אומר את השם.

ש: אה, או.קיי.

ת: לא אומר לך. היא השתתפה בעילום שם. לא אומר את שמו. אתה אמרת, אלא אני לא אומר את שמו. הוא תרם תרומה מאוד חשובה, מיוחדת לענין אחד בלבד. לא לקליטה, לא לעליה. לכרטיסי טיסה ושוחד. סכום נכבד שהיה יפה מאוד וענה על הצרכים במקום. אחר כך דיברתי עם ראש הממשלה על, אמרתי לו – טוב, את הענינים הטכנים קיבלנו את ה, אישרת את הקו ועכשיו ... כי זה היה מאוד חשוב שראש הממשלה יאשר את הקו הזה. גם מבחינה ציונית יהודית שבסדר, נלך לאט, בשקט, נעשה. אני גם הערתי לראש הממשלה, אמרתי לו – יתכן שחלק מהם יפלו, ישארו שם. אני לא יודע כמה. אני לא יודע אם כולם רוצים לבוא לכאן. אבל לא במחיר, לא נעשה את זה, נצא ישר בתעמולה ובזה, במחיר של סגירה מחדש של השערים.

ש: כן.

ת: זה היה העקרון הראשון. זהירות כדי שהמטרה הזו לא תיפגע, נפתחו השערים. אז הנושא השני שדיברנו עם רבין עליו היה – טוב, הם יתחילו לבוא לכאן. איך אנחנו צריכים, איך אנחנו מתיחסים אליהם. אמרתי לו שאני חושב שמבחינה היסטורית יש הבדל גדול מאוד בין היהדות הסורית, הקהילה היהודית של היהודים בסוריה, לבין כל שאר הגלויות כמעט. באותם הימים עמדו, כבר התחילו לבוא הרוסים. אמרתי יש הבדל גדול. במה ההבדל? שהוא מחייב ויש לו מסקנות מעשיות. היהדות, הקהילה היהודית בסוריה, התחילה להיפגע ממש בפרעות, ברציחות, בהצטות של בתי כנסת, בערב החלטת, מיד אחרי החלטת החלוקה של 47'. באותו לילה יצאו ופרעו בהם.

ש: כן.

ת: כל מה שעבר על הקהילה הזאת עד ימינו אלה ... הוא תוצאה ישירה של הקמת מדינת ישראל. הם שילמו ב... . הרוסים לא שילמו. כל קהילה אחרת לא שילמה בצורה הזאת. הם יוצאים היום בלי שום דבר. אנחנו חובה עלינו לקחת את זה בחשבון כשאנחנו באים ואומרים איך לקלוט אותם. רבין, פה אני צריך להזכיר משהו, בממשלתו הראשונה עוד אז קבע שיהודי סוריה אם יבואו לארץ, מעמדם יהיה מעמד של ... . זאת אומרת יהיה להם לא כעולים, אלא ... . הזכרתי לו את ההחלטה שלו אז בממשלתו הראשונה, שבסוגריים אני עמדת להיות שר בה ורק ברגע האחרון זה נפל והמשכתי להיות שגריר ברומא. הזכרתי לו, אז במקום יצחק אמר לי – משה, אתה צודק בהחלט. עכשיו ככה, אני, הוא אמר לי את הדבר הבא, אני לא יודע אם רצוי שאתה תכתוב את זה או לא. לדעת תדע. אחר נדבר יחד אם כדאי שתעלה את זה על הכתב. הוא אמר לי – תראה, אם אני אכנס עכשיו את ועדת השרים לקליטת עליה ונביא בפניהם את הצעה שאתה מציע, שתהיינה להם זכויות מיוחדות, משכנתא מיוחדת בגובה הרבה יותר גבוה, זה בהשוואה לסל, פה תהיה לי בעיה פנימית נורא קשה. יקומו עלי מכל הצדדים. אז בוא נעשה את זה בשכל. אני מקבל את השיטה שלך, אני אנחה אישית את שר הקליטה שהיה אז

ש: צבן.

ת: יאיר צבן, ואת שר האוצר. אתה לא תלך לשר האוצר. אתה תלך ליאיר. יאיר כבר יקבל לפני הפגישה איתך אור ירוק משר האוצר ואתם תשבנו, אתה תשב יחד עם יאיר צבן ותעשו את הרובליקות וכמה ואיך וממשפחה בנות כמה וכמה ילדים וכמה בסך הכל. זה יהיה ללא ספק גבוה באופן משמעותי ממה שאנחנו נותנים היום לעולים. בסדר, הוא אמר – אני מבקש על זה לשמור בסוד. זה יקל עלי, זה יאפשר לי להוביל

את זה מבלי ליצור בעיות מיוחדות. לא שאני לא אעמוד בזה, כך הוא אמר, אם זה יוודע, אבל זה מובטח. אני לא עושה פה משהו שהוא, אני עושה משהו מתוך התפיסה שאתה עכשיו אמרת. אני יצאתי שמח מאוד מהפגישה. זאת היתה הפגישה. יצאנו מהפגישה והתחלנו להפשיל שרוולים. זאת אומרת הלכנו ליאיר צבן. שוב היינו אצל יאיר אותה הרביעיה. היה שם מנחם ידיד, היה שם יהושע קלש, היה שם יוסף קלש, הייתי אני. ישבנו בחדרון, חדר די קטן היה, וישבנו ככה מסביב לשולחן עגול ועשינו ... פחות או יותר זה יצא הייתי אומר פי שלושה ממה שאז הרוסים קיבלו באותה תקופה.

ש: פי שלושה מבחינת ההלואה או המענק?

ת: מבחינת המשכנתא.

ש: מבחינת המשכנתא, בדיוק.

ת: משכנתא זה בערך היה אז 90,000 עד 100 וכמה. תלוי לפי גודל המשפחה.

ש: דולר? הם קיבלו בשקלים או?

ת: לא, לא, דולר.

ש: דולר.

ת: דולר, הכל היה מדובר ב, כן דולרים. זה עשינו את הרובליקה ולפי זה. אירגנו עם משרד הקליטה את תהליך הקליטה פה. זה בישיבה אחרת, לא בישיבה הזאת. באותה ישיבה התקבלו אם אני לא טועה שתי החלטות – אחת זאת, והשניה שאת הקליטה של יהדות סוריה כשיעלו לארץ נקבל בקליטה ישירה ולא במה שמו הקליטה שנעשתה באמצעות מרכזי קליטה, אלא קליטה ישירה.

ש: סליחה אגב, מתי, באיזה תאריך היו אותן ישיבות?

ת: מיד אחרי ההחלטה ש...

ש: שמה? ... 1992 אם אני מבין.

ת: '92, תחילת '92. אני יכול למצוא לך את כל ה...

ש: או קיי.

ת: אני בזה קצת חלש מבחינת תאריכים של פגישות. אירגנו גם את הענין, אלה היו שתי ההחלטות הכי חשובות. אחר כך היה צריך לצאת החוזה ולהתחיל לארגן את הענין. מה פירושו? בארצות הברית כל הארגונים היהודים באמצעות ה-task-force, כח המשימה, גייסו 18 מיליון דולר לפי בקשתו וזה היה קודש לתקופת הביניים. ההנחה היתה שנה. להביא אנשים, אנשים באים. וחילקו בין הארגונים את התפקידים. זאת אומרת נניח ארגון אחד קיבל על עצמו לקבל את העולים בנחיתתם, להביא אותם לבית מלון, לתת להם את התנאים הראשונים. אחר כך ארגון אחר קיבל על עצמו את ענין הדיור, החינוך. כל הדברים הללו. ההנחה היתה שלא עוברים שבוע והם שוב לוקחים את המטוס והולכים. אנחנו לא רצינו להפעיל לחץ, אלא רצינו לעשות את זה שקט. הוצאנו שליחים לארצות הברית.

ש: שליחים מטעם ההתאחדות?

ת: מטעם ההתאחדות. כאשר הסוכנות היהודית התחילה להכנס לתמונה יחד עם משרד הקליטה, בעיקר הסוכנות היהודית, משרד הקליטה לא שם אלא פה, שלחנו שני שליחים. שוב פעם שלחנו שליחים. זאת אומרת היו מספר הזדמנויות. כאשר כמובן כל שליחות בהתחלה היתה בניית יסודות, זה לא. הסתבר שחלק

רוצה לבוא לארץ בהקדם. אז מיד הסוכנות הפעילה את המנגנון שלה, תיגברה אותו כדי שתוכל לראיין את האנשים, לסדר ולעשות כל מה שצריך לעשות לצרכי העליה. חלק אחר לא רצה לבוא, לכן כפי שיצא. סופו של הסיפור הוא שמתוך 4,000 יהודי סוריה שהיו ביום שפארוק אלשרע הכריז מה שהכריז ... עד להיום, מתוכם כשמונים נפש נשארו בסוריה. כשמונים, אני לא זוכר נכון. 1950 עלו לארץ ו-1950 נשארו בניו-יורק. חצי-חצי ו... .

ש: כן.

ת: לגבי אלה שבאו לארץ, אני רוצה לציין כמה נקודות. פה עבדנו בצורה מאוד הדוקה, גם עם משרד הקליטה שלמעשה הוא נתן את הזכויות השונות ... ובעיקר הסוכנות היהודית שהשקיעה בזה הרבה הרבה כוח עבודה והשקיעה בזה גם כספים. לא כספים אינני יודע מה, אבל היא נתנה לנו. לנו כהתאחדות לא היה שום תקציב. עצם קיומנו הוא של מתנדבים. יש לנו ... יש לנו משהו שעובד ב... ועוד שליח אחד נניח. אבל אנחנו מתנדבים. התגייסנו לזה. ... להתגייס ... באיזה מובן? מגיע שליח? לקחת אותו להוציא לו תעודת זהות, ... שהוא קיבל כבר ב...

ש: עולה.

ת: עולה, עולה. אז לקבל את כל הסידורים עם הכספים השונים, לפתוח לו חשבון בבנק, בקופת חולים, וכל מה שהמסמכים האלה. והם לא יודעים. אז צריך לקחת אותם ביד. אז אנחנו אירגנו כמה אנשים שעסקו בכך בהתנדבות. דירה, איך למצוא דירה שקבלנים לא ירמו אותם וכל מיני דברים כאלה. אז אנחנו עזרנו להם. עבודה – איך ... אז הקהילה הסורית, לעזוב איתם, לקבל. היו כל מיני תופעות אבל אני אולי לא אעמוד עליהן עכשיו. מה שאני רוצה לומר הוא שבסופו של התהליך אינני מכיר יהודי סורי אחד שעלה לארץ שאין לו דירה. ... היו בעיות. היו בעיות פתאום עם הבנקים, אם אתה זוכר, שביתת הבנקים. והמשכנתאות לא זה ולא שילמו וזה ריבית ואינני יודע מה. ונהיה חסר להוא 10,000 דולר כדי לקחת את הדירה שהוא רצה לקחת. אז לך תחפש כסף, לך תמצא.

ש: כן.

ת: אז טוב, היו בעיות פה במבשרת ירושלים. זה המקום היחיד שזה מרכז לעליה שהגיעו אליו סורים, מפני שהסורים שהגיעו לשם לא באו דרך ניו-יורק אלא הגיעו דרך תורכיה ואז הסוכנות לקחה ושלחה אותם למרכז קליטה, בניגוד להחלטה שלנו שהיתה בישיבה ראשונה עם יאיר צבן, קליטה ישירה. הקליטה באמצעות הזה נכשלה לגמרי.

ש: באמצעות ה-?

ת: באמצעות מרכז הקליטה.

ש: מרכז הקליטה.

ת: פה במבשרת, והיו בעוד כמה מקומות. הם נדבקו למרכז הקליטה, לא רצו לעזוב. היו תופעות של פרזיטיות כמעט. כדי לעקור אותם משם היה צורך בהפגנות, בעניינים. אלה שבאו דרך אירופה, מתורכיה, לא אלה שבאו דרך ניו-יורק שכולם הגיעו מסודר והסתדרו. עכשיו אין אף אחד שאין לו דירה. אין אף אחד, כמעט כולם עובדים וכמעט כולם עובדים בעבודות די טובות, כי יש בהם כאלה שפשוט היום הם אמידים, לא סתם. הם מסתדרים היהודים הסורים וקיבלו אותם פה באהבה ועזרו להם. ... הם פחות או

יותר בסדר. אני עוד פעם חוזר, יש כל מיני תופעות חריגות במצבים כאלה. מאוד היקשה עלינו הענין במבשרת ירושלים, אבל ... עזרה לנו הסוכנות לפתור את זה כי כל הענין היה בשביל כסף. להשיג מספיק כסף מעל למשכנתא שהם קיבלו כדי שיוכלו לרכוש דירה ואחר כך ידעו בעצמם ויעשו בעצמם.

ש: כן.

ת: באותה התקופה היה ראש מחלקת הקליטה ארנון ... אתה זוכר, מכיר אותו?

ש: כן, שמעתי על השם שלו.

ת: כן.

ש: ארנון מנדברג?

ת: מנדברג. עכשיו מנדברג זה הוא היה ראש המחלקה.

ש: ראש המחלקה בסוכנות?

ת: בסוכנות. הוא עשה הכל, אבל כל מה שביכולתו ומעבר ליכולתו, כדי לתמוך בקליטת העליה ... כולל בתקציבים מיוחדים. היה אצלי פעם ... ארנון חסר לי כך וכך, סידר לי. בוא אלי ישר נבדוק. היה נותן לנו כספים. היה נותן לנו כסף.

ש: כן.

ת: הוא היה יוצא מן הכלל. כשהוא עמד בראש המחלקה והסוכנות היתה בראשות מי שהיתה בתקופה שלפני הפריחה בסוכנות, תקופת הפריחה ... של תפקידי הסוכנות כפי שהם היו, כאילו העדיפויות השונות. אני אולי אומר משהו בסוף, אבל זה לא שייך לפה. אני חושב שמשך השנה הראשונה, '92-'93 ... כשהעליה היתה בקצב הגדול, ספרתי פעם אחת איזה למעלה מעשרים ישיבות בשנה הראשונה.

ש: בשנה הראשונה?

ת: הקמנו ועדת היגוי עליונה בה ישבו אנחנו והסוכנות ועוד גורמים. משרד הקליטה, לפעמים נציגים משני המחוזות, ופעלנו. כל שבועיים, שלושה מקסימום. לא, כל שלושה שבועות מקסימום עשינו ישיבה במליאה די גדולה וקיבלנו החלטות והצענו ... ארנון מנדברג היה יוצא מן הכלל. בראש המחלקה עמד

אורי

ש: גורדון.

ת: גורדון. בברכתו כל הדבר נעשה. הוא ידע כל דבר. אבל מי שפעל היה ארנון, בברכתו אני חוזר ומדגיש של אורי. ככל שהזמן התמשך אנחנו עלינו, אנחנו ההתאחדות, עלינו בדרגת הטיפול. באיזה מובן? לא בכסף, אלא באופי הטיפול. אדם שמגיע, אני זוכר, הגיעו אנשים, נכנסו לדירות, אין להם רהיטים. אין להם שום דבר. אני פעם ביקרתי, יושבים ילדים ועושים שעורים על הרצפה. איך יכול להיות? אז לך ... ישיבה מיוחדת של ועדת ההיגוי ומחטטים אם יש משהו בעיריות ונשאר להם שיירים. אלה לא אוהבים שיירים. ספסל זה ספסל, שולחן זה שולחן, כסא זה כסא. קנינו לאלה מה שצריך ועבדנו ... צילמנו, הבאנו את זה לשיבה. אם לא העברנו שם, אז ממקורות אחרים. ועזרנו להם. היה צריך לעזור להם. אחר כך, עם הזמן ככל שמתקדמים, אז יש להם כבר מיטות. אני זוכר את החורף, היה חורף קשה. יום אחד קמתי והלכתי לראות מה נעשה אצלם. ... אין להם שמיכות מספיק כדי להתכסות. יאללה, 800 שמיכות.

תן לי 800 שמיכות. מאיפה נביא כסף, אלוהים יודע. קנינו שמיכות ושלחנו. היה הכסף, נמצא ... אחר כך.

ש: אתה מדבר בעיקר על האוכלוסיה שישבה באזור חולון?

ת: חולון, בת ים. כי שם הם התרכזו. אז פה בהתחלה דאגנו לבית. אחר כך דאגנו לריהוט הבית, אחר כך דאגנו למקרר. אחר כך דאגנו לבני משפחות. אני הייתי עושה סקרים. יוצא בחוץ, הייתי מעביר אותו, שולח אותו – תעשה לי סקר ... היה מבינהם

ש: אתה מדבר על אותו בחור שישב במשרד ברחוב ויצמן 2?

ת: לא, אני מדבר על סאלח, לא ...

ש: אה, סאלח.

ת: סאלח זה שליח שעושה כל עבודה. אתה רוצה את זה ואת זה, הוא ... צריך לבדוק אותו. הוא לא דיין. אבל אני הצלתי אותו כבר. סאלח ... היינו מחלקים, לא באמצעות סאלח. צריך להיות זהיר, לא ל, כדי שהוא יהיה נאמן במסירת האינפורמציה. אחר כך היו בעיות יותר חינוכיות נניח. ילדים, אולפנים למבוגרים. נשארו מאחורה ... מספר לא קטן שלא הלך לאולפנים. רוצים לחדש אולפנים ... זה עבד. עזרה לחינוך ילדים וכוליי. ככל שחלפו השנים ניסינו להעלות אותם עוד דרגה בסוג העזרה.

ש: כן.

ת: הנה יום אחד, אינני יודע מה היה, מה היה אצל ..., עלה בדעתי הענין הזה ... בדמשק, אני נולדתי בדמשק, לא חייתי בדמשק. הכרתי את הסבא והסבתא, אבל ידעתי כמה דברים עליהם. בדמשק אשה שנישאת מפסיקה לעבוד. הדודות שלי, זאת היתה לפני שהתחתנה עבדה במרכזית הטלפונים של דמשק. השניה עבדה בתור מורה. ... התחתנה – תשבי בבית. המשפחה שלך, בעלך. זאת היתה בעיה די פסיכולוגית קשה. אני רצייתי שהן תיכנסנה לעבודה, שתהיינה כמו הנשים בישראל. ידעתי גם שהמשכורת ככה תגדל. הן חייבות לעבוד. עודדנו את הדבר הזה.

ש: כן.

ת: תוך כדי המחשבה בנושא הזה, איך בא לי הרעיון אינני יודע. פתאום אמרתי לעצמי – רגע אחד. הרי יש בחורות בודאי שגמרו אוניברסיטאות שם בדמשק. יש בחורות שגמרו בתי ספר תיכוניים בדמשק. ואני זוכר את הבעיות של חבר שלי, יצחק נבון, זה ששוחחתי איתו עכשיו ...

ש: אה, יצחק נבון?

ת: כן. אז אני זוכר כאשר הוא היה שר החינוך הוא היה מספר לי עד כמה, שנינו היינו, הוא היה נשיא ואחר כך שר חינוך, והוא העריך מאוד את הענין הזה שאני יצאתי להיות שגריר במצרים. איך אמר לי כשבאתי להפרד ממנו? הוא נשיא, אמר לי – משה, אילולא הייתי נשיא, הייתי מתחרה איתך על התפקיד בקהיר. זהו, אז אנחנו ידענו את חשיבות השפה הבלתי מוצהרת. תהליך השלום, כל התפיסה באזור. אז עלה בדעתי הרעיון, אמרתי – למה לא נחפש, נראה כמה. קראתי לסאלח, אמרתי לו – לך תעשה לי את הסקר הבא. תבדוק מתוך האלה שנמצאים בחולון ובת ים, ואם תשמע על אחרים תוסיף, שמות של בחורות, נשים לא בחורות, אין בחורות. נשים. כמעט ו..., שגמרו בית ספר תיכון בדמשק בערבית ולמדו באוניברסיטה. מי למד גם באוניברסיטה ומי סיים אוניברסיטה, לא במדעים מדויקים, רגיל.



ש: כן.

ת: הוא עשה את הסקר. ... לעשות את הסקר הזה. והנה שוב יצחק ... הביא לי אז, אני זוכר את ... שהבעיה שלו בהנחלת הלשון הערבית בארץ היתה חוסר מורים. אחרי האינתיפאדה זה הפך לחמור ביותר מפני שהמורים לערבית לא רק מהשטחים, לא היו מהשטחים, המורים לערבית מערביי ישראל פחדו לבוא ללמד בבתי ספר יהודיים בקרבם. נכדי ברמת השרון, המורה שלו היתה באה מטייבה, הפסיקה לבוא. נסגרה הכיתה. יצחק הצליח להעלות את זה בתקופתו בשלושים אחוז מהתסר. אני אמרתי - רגע, פה מסתובבות בחורות, נשים, ששפת אמן ערבית. אז אם נצליח להפוך אותן למורות, אלה שיש להן כישורים, לא כולן.

ש: לא רק ששפת אמן, שפתן שלהן ערבית.

ת: שפת-אם, כן שפת-אם זה נקרא. זה שתי ציפורים - קודם כל תרמת לענין של האשה שיוצאת לעבודה. מבחינה פסיכולוגית זה חשוב מאוד, סוציאלית. בית, אתה תרמת לצד השני של חסר משווע. מתייעצים אתך כמה ... עשיתי את הסקר ככה - אם אני לא טועה, איתרנו עם כישורים מתאימים מינימליים שאני לא, פעם הייתי גם מורה, אבל כישורים מינימליים של מורה, איתרנו כארבעים. כינסתי אותן, דיברתי איתן על נכונות. אז הייתי צריך לפתוח במשא ומתן. זה היה בתחילת חופשת הקיץ. לא, סליחה, חודשיים-שלושה לפני חופשת הקיץ.

ש: של שנת?

ת: ... שנתיים. חודשיים לפני זה, לפני החופשה הגדולה של בתי הספר. כינסתי אותן, דיברתי איתן וזה. בקיצור, באתי אל מנכ"ל משרד החינוך, זה שנמצא היום, בן-ציון דל. בחור טוב. ביקשתי ממנו והצעתי לו את ה... אמרתי לו ככה - יש לפנינו שלושה-ארבעה חודשים של קיץ. קודם כל להעביר את כולן מבחן, לבדוק אם יש להן כישורים מתאימים. לעשות סינון. אלה שנשארות תעשה להן קורס מזורז בשלושת החודשים של הקיץ והן תתחלנה ללמד מיד אחרי זה. ערבית זו השפה שלהן. אתה לא תמצא בכל הארץ משהי שידועת ערבית כמו אלה. אפילו גומרי אוניברסיטה. אמרתי לו אחרי זה, אז הוא אומר לי - משה, אבל תהיה לי בעיה עם ארגון המורים. הם ירצו שהן תהיינה מוסמכות. הן לא מוסמכות להוראה ... אמרתי לו - את זה תפתור בצורה הבאה: תלמדנה את הקורס, תתחלנה להורות, שנתיים ימים הן תעבודנה כמורות. בשבוע - שלושה ימים להורות, יומיים ללמוד. במרוצת כל השנתיים בסוף הן תקבלנה מוסמך. אתה במסגרת הקליטה של מורות עולות מסוריה תתן להן משכורת שלמה אף על פי שהן עובדות פחות יומיים. זה מה שאני ... כי הן לא יוכלו להתקיים אחרת.

ש: כן.

ת: זה לקח הרבה זמן לשכנע את משרד החינוך. דל היה חיובי, אבל מה אני אגיד לך, הוציאו את הנשמה בכל מיני דברים טכניים שלא יעלו על הדעת. את המורות אירגנו שהן יהיו בסוף מוסמכות, בסדר. זה שיקבלו משכורת שלמה זה בסדר, זה היה בישיבה הראשונה ההחלטה ... לארגן את הקורס. עכשיו אני לא יודע לאיזה זרם אתה שייך, אני לא יודע אם אתה דתי או אתה לא דתי או אתה נתניהו או ברק ... אבל אני אומר לך, אני ברק, אבל אני אומר לך שמשרד החינוך בנוי בצורה מאוד מאוד חדה על הענין הזה של החינוך הדתי. זה ענין דתי עם ...

ש: מבחינה תקציבית?

ת: תקציבית. תראה, על מה שאני דיברתי איתך עכשיו הוא עשה לי חשבון שזה ששה מליון שקל. אמרתי לו – ששה מליון, כמה תקציב ... . אומר – ... משה, זה לא, מאיפה אני אביא? אתה כבר בא אלי בסוף השנה. אין לי, התקציב כולו מחולק. אמרתי לו – זו בעיה שלך. היה מאבק קשה באדמיניסטרציה ובריבועיות של כל מיני גורמים. מישהי שם מנהלת אגף ששומרת על הרמה, על העניין של המוסמכות, הרמה האקדמית. לך תשכנע אותה. בקיצור, כך היה. ... לקחו מכללה שהיא דתית.

ש: תלפיות.

ת: תלפיות. כינסו את הבהורות. המספר שהגיע למכללה היה עשרים ושש. סיימו את המכללה, את הקורס הזה של הקיץ והתחילו לעבוד עשרים ושתיים. ארבע נכשלו. אחת היתה בהריון אחת היתה בזה. בעיות משפחתיות, לא עקרוניות. הן עברו בהצלחה יוצאת מגדר הרגיל. אחר אמרו שתהיינה סייעות למורות ולא מורות. אמרתי זה עוד יותר טוב. זה עוד ... . תתחלנה כך, אבל לא יפגעו במשכורת שלהן. תהיה משכורת ... . היו בעיות קשות שניסיתי לפתור ולא הצלחתי. דוגמה אחת – אני טענתי, משרד החינוך איננו רוצה מכס ... אם רוצה משרד הקליטה שהבהורות, הנשים הללו תיסענה כל יום הלוך וחזור מחולון ובת ים לתל-אביב, למכללה, זה עולה הרבה כסף. את זה שמשרד הקליטה יתן. הלכתי למשרד הקליטה. אמרו כן ולא ושם, העניין הרוסי ... . לא יצאתי מזה. לא הצלחתי. פה ושם איזה חמישים שקל, מאה וארבעים שקל. הם הוציאו, כל אחת מהן, למעלה מ-1,500 שקל. אני כשבאתי לישיבה אמרתי – תתנו אתם 1,300 שקל לכל אחת וזה יספק להוצאות לארבעה חודשים.

ש: כן.

ת: קיבלתי תשובה רשמית מפי ... משרד החינוך, תשובה רשמית מראש לשכת שר ה... , לא רציתי לעשות סקנדל, אני לא עושה סקנדלים, שהדבר איננו מסתייע וכוליי לפי סעיף זה, לפי סעיף ההוא. טוב, העניין, היתה לי בעיה איתם. כי כאשר הגיעו העשרים וארבע או עשרים ושש ונפלו אחר כך, נשאו עשרים ושתיים, בתוכן התחלקו לשתי קבוצות. חלק של עולות חדשות ממש וחלק שהן עלו קצת יותר מוקדם, שלא הוכרו על ידי משרד הקליטה.

ש: כעולות חדשות, שהן לא זכאיות ל...

ת: ... לא זכאיות לזה והיה מדובר על פרוטות. כל הכסף זה רק משרד הקליטה ... 48,000 שקל כדי לעבור את ארבעת החודשים האלה. לא הצלחתי בזה. אני מראש אמרתי שמאלה אתן לא זכאיות, בסדר, תן לי רק, תתנו לי רק לעולות. השאר יפנו לשר הרווחה. הוא גם עוסק בעבודה, הוא גם עוסק בהסבה מקצועית. כתבתי לו, ... ראש הלשכה ענה לי, לא, ראש הלשכה, שזה לא נמצא בכלל בתחום שלהם והם מצטערים מאוד, לא מוכנים לעזור. עוד הפעם ... . אז או ש"ס ... או הרוסים? לא. בין כה וכה, זה הסיפור. עכשיו הם עובדות כולן כמורות. הן מתכנסות. אני ידעתי על כמה מקרים יותר סוציאליים בינהן. למשל ... אחרי שעברה תקופה והן כולן עובדות, קיבלו כבר כסף ושכחו קצת מהמצוקה של ה-1,500 כל חודש, נרגעו קצת לא לגמרי.

ש: לנסיעות?

ת: לנסיעות. זה מה שהיה, לא הצלחתי בדבר היחידי. אז אני עומד לכנס אותן יחד עם הבעלים שלהן כי העזרה של הבעל היא מאוד חשובה.

ש: כן.

ת: תראה, האשה מגיעה, נוסעת מחולון, יש מקרים רבים שהיא צריכה לקחת, להחליף אוטובוס. לוקח לה שעה וחצי לפעמים, עד שעתיים פחות רבע. מדדתי את זה, בדקתי. בבוקר ובערב. היא מגיעה מאוחר הביתה, יש לה ילדים. אז הבעל צריך להסתגל לבוא יותר מוקדם ... עומד לכנס אותם לדבר איתם על הענין הזה.

ש: כן.

ת: אני חשבת, ופה לא כאיש שעוזר לנושא סוריה, יהודי סוריה, אלא כמי שעסק באזור בכלל, ביחסים עם הערבים, וחשוב לי מאוד שידעו ערבית. אני חשבת שבסיום הקורס, כך אמרתי גם למישהו ממשד החינוך, אמרתי לו שאני חשבת אחרי ההצלחה של הקורס, אתה תפנה אלי ותשאל אותי – משה, יש עוד? אז אני אומר לך, אמרתי לו שאפשר למצוא בחורים שישמחו להחליף את המקצוע שלהם. למה רק בחורות? אומר לי – לא, מספיק לנו. משרד החינוך ראשו בדברים אחרים ... למקומות אחרים. אילולא הלחץ שגייסתי על בן ציון דל, וגייסתי לחצים מכל הכיוונים כדי להעביר את הענין הזה, לא הייתי מצליח להעביר את זה.

ש: כן.

ת: טוב, אנחנו כבר מאחורי זה. אני הולך ומתנתק מזה, עוד מעט אנחנו פותחים בחולון מועדון יוצאי סוריה בחולון ...

ש: אתה מנחש את השאלות שלי, כי אני רשמתי לי.

ת: ... בסדר. אז אני בתכנית שלי לגבי המועדון אולי בערבים הראשונים יהיה לכנס באיזה מקום, לכנס את הנשים והבעלים ולדבר איתם, לשמוע מה הבעיות שלהם. אם כי אני חושש מצד שני לעורר בעיות שלא אוכל לפתור להם. אנחנו לא בעלי קסמים, כאלה שיכולים להוציא ... אבל חושב לעמוד תמיד בקשר. המחשבה שזה יכול להפך לדבר הרבה יותר גדול, ויש עדין

ש: מאגר.

ת: מאגר שקיים ושה לא מענין אף אחד. לא את אלה שמדברים, לא את שר החינוך שלא מתעסק בנושא לימוד השפה הערבית. זה לא יצחק נבון, זה יצחק לוי. וזה לא המשרד שלו ... את כולו על ענין החינוך הדתי ולא ה, משהו חריג, אם כי אני לא חושב שהחינוך ל... לפי החוק זו שפה שניה בארץ. עזוב את הענין ה... אני לא מסוגל. אילו הם היו פונים אלי היום, הייתי עורך קודם כל סקר לדעת מי, ואני שמעתי מכמה אנשים – למה רק נשים? קחו אותנו

ש: הגברים.

ת: הגברים, בחורים צעירים, שגמרו בית ספר תיכון על כל פנים בדמשק. מדברים ערבית, יודעים ערבית על בוריה. זה לא, אתה לא תחנך כאלה. ללמוד ערבית זה קשה. כל מי שאפילו גמר אוניברסיטה היום בארץ לא קל לו לכתוב ערבית. הוא יודע לקרוא, הוא יודע לדבר, אבל לכתוב זה קשה מאוד. אלה מה זה? הם מתנסחים בצורה יוצאת מן הכלל, באופן טבעי. נו, זאת שפתם. אז חבל מבחינה זאת. לא חבל על

הענין הסורי, שהם באמת כקבוצה נקלטה. יש עוד כמה דברים שחשבתי לעשות אחרי שנעשה את הנסיון הזה.

ש: כן.

ת: עכשיו אני אעיר הערה אחת – אני שמעתי, ואינני יודע על זה דבר, שלפני כך וכך שנים היה נסיון אחד שנעשה שבו היה משולב הרב חמרה, ושזה נכשל תוך תקופה קצרה מאוד. הדבר הזה הטיל את אימתו על מחלקת החינוך של תל-אביב, של עיריית תל-אביב. שם זוכרים את זה ואני שיתפתי אותם, ולכן כל הזמן הם דאגו מה, מה, מה? הם היו מאוד מרוצים מהתוצאה, למרות ... היות שעשו אותם בעבר וזה השאיר פחד לנסות שוב. הם כל כך ...

ש: דרך אגב, אתה מוכן להתיחס לאותן טעויות שעשו בעבר לגבי העולות?

ת: אני לא יודע.

ש: קורס של מורים ...

ת: אני לא יודע. אתה תתפלא, אני נודע לי על זה שהיה קורס כשהסתיים הקורס הזה. לא הייתי מודע לזה. שלמה בכור, המפקח על החינוך הערבי בתל-אביב סיפר לי על זה באחת הישיבות שבאתי אליו לאיזו ישיבה טפשית שביקשתי ממנו למה הוא שולח את הנשים ללמד בבתי ספר בתל-אביב. יש גם בחולון בתי ספר. אז למה הן צריכות לעשות את כל הדרך הזאת? ולמה יש נשים שלוקחות פעמיים אוטובוסים? אז הוא אומר - גם את שני האוטובוסים אני מוכן לתקן. לגבי זה שאני רוצה אותן בחולון, אני רוצה לפקח עליהן אישית. לא אמרתי לו, תתכבד תיסע לחולון, מה יש?

ש: כן.

ת: אבל כך הוא מאורגן. בסדר. אז הוא סיפר לי על הכשלון, על המקרה שהיה ועל הכשלון. הוא אומר אתה אולי יודע, לא יודע? אמרתי לו לא יודע. והוא אמר שמי שעסק בזה היה הרב חמרה וזה לא יצא וזה הרתיע אותו כמו שהרתיע אחרים רבים מלגעת בזה. זהו הסיפור. יש לך עוד שאלות?

ש: כן, כמה שאלות.

ת: קצר ולענין.

ש: כן, מאה אחוז. אלף, לגבי הנושא הקודם שלנו, דיברת על אותו נדיב לא ידוע שתרם את הכספים.

ת: ידוע אבל לא ב

ש: כן, לא ידוע בציבור.

ת: כן, לא בציבור.

ש: האם הרב חמרה שהיה בדמשק היה איש הקשר לענין הזה?

ת: כן. מי שהיה, תראה, הדבר הזה אני אומר לך ... כולו על ידי המוסד ואיש הקשר של המוסד בדמשק היה חמרה. זהו.

ש: אני יודע על כך שחוץ מהשליחים שאתה שלחת במסגרת ההתאחדות לטפל בעולים בשנות התשעים

ת: לאן לאמריקה?

ש: לניו-יורק.

ת: כן.

ש: כי גם הסוכנות שלחה.

ת: כן, ודאי.

ש: והיו גם אנשי מוסד.

ת: לא, לא בענין הזה.

ש: לא בענין הזה?

ת: לא. רק סוכנות.

ש: או.קיי. אבל אני שמעתי מכמה ראיונות שהיו שם סכסוכים די, היה עימות די חזק בין השליחים שלך לבין שליחי הסוכנות. מה היו המקורות?

ת: תראה, אם אתה רוצה לדעת פרטים על הנושא הזה, זה לא דרוש למחקר שלך. אבל היו כמה עימותים. אני אמרתי לך שארנון היה 1-A, היה יוצא מהכלל. מתחתיו של ארנון היו כל מיני נטיות של פקידי שם שהיתה להם השפעה כזאת או השפעה אחרת. אנחנו נוכחנו יותר מפעם אחת שכמה שליחים שלנו, לפחות שליח אחד אם לא שניים, לא ידעו לפעול נכון עם יהדות סוריה. פשוט לא פעלו נכון. לא היו מוכנים להקדיש את הזמן המתאים לזה בניו-יורק. היו רגעים של משבר, שם אני באתי ותבעתי אז - רגע אחד, אני רוצה ש... יסעו לשם ויראו מה אפשר לעשות.

ש: כן.

ת: ... זה הציל את הענין. אחרי מסע אחד חמישים משפחות עלו. אחרי מסע שני כך וכך משפחות עלו עוד. זאת אומרת היו תוצאות בשטח. בשליחות אחת שלחתי את המזכיר הכללי שלנו, את יוסף קלש, ואת מי שמנהל במשרד הקליטה, חביב, אינני יודע ...

ש: חביב קצב.

ת: חביב קצב, כן. את חביב, כן? ושניהם עבדו שבוע ימים, חמישים משפחות. זה היו של הסוכנות, זה לא ... כאילו אינני יודע מה. היו מקרים שבהם הסוכנות בניו-יורק לא היתה, לא פעלה בצורה נכונה. ... יש סיבות ... את האנשים אולי מה, אבל זה לא היה קרדינלי. לא צריך לעשות מזה מי יודע מה.

ש: כן, הבנתי.

ת: היו חילוקי דעות. למשל היו ביני לבין משה שהיה לשעבר איש המוסד, משה, אחר כך ...

ש: כן, אני יודע, משה טל.

ת: משה טל. היו חילוקי דעות, אבל אנחנו חברים מילדות. אנחנו עבדנו יחד ... זה לא קטטות, זה חילוקי דעות או תקציבים או מה. הייתי לוחץ אולי יותר מדי, אבל בסדר. או.קיי. לא, זה לא היה אישיו

ש: הבנתי. עכשיו עוד נקודה אחת, היה בהמשך פורום היגוי קראת לזה, נכון?

ת: לא בהמשך ...

ש: באותן שנים, שנות התשעים.

ת: ועדת היגוי.

ש: ועדת היגוי, כן. אבל אני יודע שגם עיריית חולון למשל

ת: לא, זה נושא אחר. יש שם ועדת היגוי.

ש: כן.

ת: אבל זה בכלל במישור אחר.

ש: בהקשר, מישור מקומי.

ת: אני מדבר, אנחנו הקמנו את ועדת ההיגוי המרכזית, העליונה הזאת עם הסוכנות כשהתחלנו את כל הפעולה.

ש: אני לא מדבר עליה.

ת: אחר כך כשהגיעו העולים ואנחנו עמדנו בפני מצב שצריך לתאם בשטח, לעשות את הדברים בשטח, בשטח עשינו שני דברים – אחד, אני קיבלתי החלטה להקים סניף של התאחדות בחולון ברחוב ויצמן 2, משהו כזה. לקחנו את מאיר שהוא היה בחור מצוין, ישב שם ...

ש: עם בוקעי.

ת: עם בוקעי. פתח את המשרד, הלכתי וחיפשתי רהיטים. חבר שלי בעל חנות רהיטים נתן לנו מתנה רהיטים. תרם תרומה גדולה ועשה רהיטים ושמנו טלפון ומזכירה כל מה שצריך, להיות בשטח כדי שאנשים יוכלו לבוא ולהגיד מה הבעיות שלהם, כדי שאנחנו נוכל לראות מה הולך בשטח. אתה לא יכול לשבת בתל-אביב, אני בירושלים וזה. המשרד הזה התקיים ... פעולה חשובה מאוד. הוא גם איפשר לנו לעשות ג'סטו כלפי חמרה. היות שהיו לנו שם שלושה חדרים אמרנו לחמרה - בוא (הוא אז כבר עלה), הנה תשב פה תהיה אורח שלנו. ואת כל השירותים שילמנו, טלפונים, אפילו עוגיות שהוא הגיש. הוא היה במשרד, אבל כמו ש, מאיר היה ראש המשרד הזה ועשה פעולה מאוד חשובה בשטח.

ש: כן.

ת: כשהמשרד בשטח ... הרגיש שאנשי משרד הקליטה בשטח ואנשי משרד החינוך בשטח ואנשי משרד הרווחה בשטח וכל אלה, לא הולך פה משהו, אז הצענו והקים ראש עיריית חולון ועדת היגוי מקומית לצרכי הקליטה בחולון. הוא נידב עצמו חצי משכורת ומשרד הקליטה נידב חצי משכורת לעובד שהיה צריך לקחת את הענין הזה.

ש: מי? אתה מדבר על בוקעי?

ת: לא, לא בוקעי.

ש: אה, איש שלכם? משלכם?

ת: שלנו. בועדת ההיגוי

ש: כן, הבנתי. כדי להיות בטוח.

ת: בעיריית חולון צריך מי שיעסוק בזה, אז חצי תקן וחצי תקן והוא נתן את זה ... היה לי ויכוח קשה מאוד עם ראש עיריית בת ים, יהושע שגיא, שלא היה מוכן לתת חצי תקן. לכן לא קמה ועדת היגוי בבתי ים. יש לא מעט דברים שקרו בבתי ים מפני שלא היה תיאום בין הגורמים השונים. פעמים הלכתי ליהושע. כעסתי עליו. יהושע היה ראש אמ"ן. אני הייתי במגע בדרג די גבוה איתו ... מנכ"ל משרד החוץ ... מה יש לך? לא רצה.

[סוף הראיון]